

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Ovaj rad dostupan je za upotrebu pod međunarodnom licencom Creative Commons Attribution 4.0.

FRAZEMIMA KROZ CRIKVENIČKO-VINODOLSKI KRAJ

Martina Bašić: Zač se reče...?

Frazemi, izreke i poslovice crikveničko-vinodolskoga kraja

Crikvenica: Centar za kulturu Dr. Ivan Kostrenčić, 2021.

Obrađujući frazeologiju i skupljajući frazeološko blago nerijetko se susretnemo s pitanjem *zašto se kaže...?* Pitanje je to koje nas potiče na promišljanje i utvrđivanje mogućih objašnjenja nastanka frazema, a čime se i danas bave mnogi frazeolozi.

Upravo je na nj pokušala odgovoriti i Martina Bašić, autorica knjige *Zač se reče...? Frazemi, izreke i poslovice crikveničko-vinodolskoga kraja*, u kojoj je uspješno sjedinila dva ključna područja svojega znanstvenoga interesa – dijalektologiju i frazeologiju. U knjizi se tako predstavlja građa prikupljena terenskim istraživanjima u trima govorima – crikveničkom, griškom i novljanском, te možemo reći kako je ona iznimno vrelo ne samo frazeoloških nego i dijalektoloških činjenica.

U uvodnom se dijelu donose jezična obilježja govora spomenutoga područja. Podatak da je riječ o autohtonim govorima čakavskoga

narječja koji i danas čuvaju mnoge stare crte dodatno naglašava važnost objavljivanja ovoga izdanja. Opis govora obuhvaća kratak pregled temeljnih fonoloških i morfoloških značajki. Unutar fonologije tako je predstavljen inventar vokala, nevokala te akcenatskih jedinica, njihov razvoj, ali i neke posebnosti. Zaključuje, primjerice, autorica da se u svim promatranim govorima čuvaju potvrde poput *zajik* i *zajičina* koje se danas smatraju reliktima. Isto tako, utvrđuje da se crikvenički govor, kao svojevrсна oaza ekavskog govora unutar ikavsko-ekavskih, izdvaja i povećanim brojem ikavizama. Dolazi i do zaključka da je inventar nevokala, koji broji 23 fonema, danas obogaćen novim, zvučnim parnjakom fonema /t/, fonemom /đ/, a što se akcenatskih značajki tiče, potvrđuje, između ostaloga, postojanje troakcenatskoga inventara (*šajèta, jacèra, lancün*) s očuvanim prednaglasnim i zanagla-

snim duljinama te starim mjestom naglaska (*glāvā, nājzād*). U kontekstu morfologije izdvajamo osobitost sklonidbe imenica ženskoga roda koja se u crikveničkome i griškome govoru različito ostvaruje s obzirom na palatalnu i nepalatalnu osnovu. Tako spomenute imenice s nepalatalnim završetkom u navedenim govorima u G jd. i NA mn. dobivaju nastavak *-i* (*knjigi, z bāčvi, vodi, ribi*), dok one s palatalnim imaju nastavak *-e* (*plāće, gušćericē, postēlje*).

U kratkom osvrtu na značajke korpusa, kroz poglavlje *O crikveničko-vinodolskoj frazeologiji*, autorica oprimjeruje različite strukture frazema koje su potvrđene u korpusu – frazemske polusloženice (*cakun-pakun*), minimalni frazemi (*z gušton*), frazemi sveze riječi (*delat račun bez oštara*) te frazemske rečenice (*mrzlo je kako va jacere*). S obzirom na činjenicu da su u knjizi okupljeni frazemi triju govora, variranje sastavnica je očekivano, te su tako potvrđene fonetsko-fonološke, morfološke, tvorbene, leksičke i sintaktičke inačice. Autorica također uočava postojanje frazemske sinonimije, pri čemu se frazemi podudaraju u potpunosti (npr. *<i> gol i bos i ko crkveni miš*) ili su pak među njima potvrđene određene semantičke ili stilističke razlike (npr. *držat (imet, zet) koga za bulina i držat koga za monu*), te frazemske antonimije (npr. *spat kot anjel – spat kako zec*).

Kod višeznačnih se frazema upozorava na razliku između frazemske homonimije, koja pretpostavlja da značenja frazema više nisu bliska ili se njihova prvotna povezanost izgubila (npr. *bit va motu* ‘1. biti sposoban 2. biti pripit, biti živahan (okretan, veseo)’), i frazemske polisemije u kojima su značenja u inkluzivnome (npr. *mučat ko riba* ‘1. ne progovoriti ni riječi, ništa ne govoriti, uporno šutjeti 2. ne odavati tajnu, znati čuvati tajnu’) ili intersektivnome odnosu (npr. *zgoru kopiti* ‘1. spotaknuti se, pasti na leđa 2. ležati, spavati’). U crikveničko-vinodolskoj frazeologiji zabilježeni su internacionalni te nacionalni frazemi koji mogu biti potvrđeni u različitim hrvatskim govorima, a osobito su zanimljivi oni koji su karakteristični upravo za lokalno područje.

U nastavku se donose načela uspostave polaznoga frazema. Konstatira se tako da se frazemi promatraju u širem smislu te su u građi zabilježene i izreke, a navode se i psovke i kletve. Polazni frazem utvrđen je prema kriteriju čestotnosti, tj. odabran je onaj lik frazema koji je češće potvrđen, ili, u slučaju istog broja različitih ostvaraja, onaj koji se nalazi prvi po abecednom redoslijedu mjesnih govora. U slučaju da se određeni frazem javlja samo u jednome govoru, polazni oblik frazema odgovara upravo potvrdi iz tog govora. Različitim načinima pi-

sanja/bilježnja (podebljana ili ukošena slova), vrstama zagrada (okrugle, izlomljene, uglate) kojima se autorica služi daju se potpune informacije o obliku frazema, njegovim varijantnim ili izostavljivim dijelovima i slično. Posebna se pak vrijednost ogleđa u akcentuiranim rečeničnim potvrđama s terena koje se navode ukošenim slovima u zgradama iza frazema.

Glavni dio monografije naslovljen *Frazemi, izreke i poslovice* (str. 29–109) donosi analizu prikupljene građe, prvenstveno sa semantičkog aspekta. Proučavani se frazemi obrađuju pod pojmom koji je sastavnica polaznoga frazema i nižu se abecednim poretkom. Unutar istoga se pojma, pak, okupljaju svi frazemi koje uz prvi frazem veže značenjska ili strukturna povezanost. Primjerice, pod pojmom MOT obrađuju se frazemi *davat (delat)* komu *mot* te *bit va motu* koji dijele istu zajedničku sastavnicu, ali i frazemi *pijan ko bačva, pijan (naconkuljan, natrinketan) kako čep, pijan kako guzica, pijan ko majka, mrtav pijan i ne zna se ni ki pije ni ki plaća*, tj. oni koji s frazemom *bit va motu* dijele zajedničko značenje (izricanje pijanstva). Već iz samog pogleda na sastavnice pod kojima se frazemi obrađuju dolazimo do zaključka da je autorica u ovoj knjizi okupila frazeme koji predstavljaju pravo blago dijalektne frazeologije, one čija je

motiviranost govornicima nerijetko neprozirna. Prolazeći kroz etimologiju te uzimajući u obzir kontekst, tj. okolnosti upotrebe, Bašić je uspješno objasnila značenje i nastanak odabranih frazema. Zamjećuje se da je veliki broj sastavnica talijanskoga podrijetla, što je i očekivano s obzirom na kulturno-povijesne prilike, a u nekim primjerima dolazi i do prilagodbe cjelovita frazema stranoga podrijetla (npr. frazem *prošlo (šlo) je ča atorizijo* koji dolazi od mletačkoga izraza *a torzio* iz frazema *andar a torzio*). Pritom autorica upućuje i na moguće razlike u značenju pojedinih riječi, a osobito su zanimljive upravo dijalektne potvrde iz promatranih mjesnih govora te uočavanje raznolikosti među njima. Tako, primjerice, saznajemo da se značenje ‘poseniliti’ u griškome govoru izražava frazemom *prošal je ki va dropi*, a u crikveničkome *šal je ki va ocat*. Frazem *proć svetomu Ivanu* karakterističan je pak upravo za crikveničku frazeologiju, tj. lokalno je obojen.

Nastavak knjige donosi *Abecedno kazalo frazema, izreka i poslovice*. Važnost je ovoga poglavlja ne samo u tome što abecednim redom prve riječi donosi cjelovit popis svih spomenutih frazema, nego i u tome što se oni uputnicom vežu uz pojam unutar kojega se obrađuju (npr. frazem *dimit ko dimljak* upućuje se na pojam *duka, debel ko bikabit* na bra-

cera i slično). Ovdje valja naglasiti i to da autorica znakom u eksponentu izdvaja poslovice i izreke, čime građu dodatno specificira (npr. *Bog je dal, Bog je zel* ¹ ili *koga gad (zmija) uji, taj se i gušćerice boji* ^P). *Kazalo nosivih sastavnica frazema, izreka i poslovice* daje popis frazema prema nosivoj sastavnici, nadnatuknici koja se određuje po morfološkom načelu. Tako, ako frazem ima imenice, nadnatuknicom postaje prva (ili jedina) od njih, ako među sastavnicama nema imenica, nadnatuknicom postaje poimeničeni pridjev ili pridjev, slijedi prilog, broj, zamjenica, glagol te veznik (npr. frazem *miran kako bubica* navodi se pod nadnatuknicom BUBICA, frazem *finilo (prošlo)* je ča *fondo* pod FONDO itd.).

U *Kazalu istoznačnih i bliskoznačnih frazema, izreka i poslovice* svi su frazemi raspoređeni prema značenju, tj. navode se pod nadnatuknicom koja određuje njihovo značenje. Unutar nadnatuknice donose se natuknice koje pobliže određuju samo značenje te su unutar iste nadnatuknice tako grupirani i istoznačni i bliskoznačni frazemi (npr. pod nadnatuknicom TVRDOGLAV navode se i frazemima oprimjeruju značenja ‘ne može se *komu što* doka-

zati’, ‘nepopustljiv, tvrdoglav’ i ‘vrlo tvrdoglav’). Takva organizacija građe omogućuje pregledan uvid u značenjsku razinu prikupljenog frazeološkog korpusa, ali i upućuje na iznimnu preciznost i nijansiranje značenja koje je autorica primijenila u obradi.

Knjiga *Zač se reče...? Frazemi, izreke i poslovice crikveničko-vinodolskoga kraja* zanimljivim pristupom i suvremenim načinom obrade daje uvid u frazeološko, ali i dijalektno bogatstvo jezično iznimno zanimljivog područja. Spomenimo i to da je tekstualni dio upotpunjen i iznimno zanimljivim ilustracijama Marie Solange Antonić, koje također oslikavaju značenjske razine.

Autorica Martina Bašić slijedi dosadašnja saznanja iz frazeologije i dijalektologije, ali donosi i neki novi pogled na građu, pritom upozoravajući na promjene koje zahvaćaju promatrane govore. Pisana jednostavnim i lako pristupačnim jezikom, namijenjena i stručnjacima i široj publici, ova je knjiga pravo osvježenje te će zasigurno postati važnim priručnikom svima koji žele upoznati bogatstvo crikveničko-vinodolskoga kraja, čakavskoga narječja, ali i hrvatskoga jezika u cjelini.

Marija Malnar Jurišić